

РЕЦЕНЗИЯ

**на дисертационния труд на Ивайло Пламенов Иванов
на тема „Традициите и социо-културните особености, като фактор за развитието на
Северозападния район за планиране“
от проф. д-р Румен Янков**

Дисертационният труд е представен за получаване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 4.4. Науки за Земята (Икономическа и социална география). Обучаващото звено е Катедра Социално-икономическа география, ГГФ на Софийски университет. Научен ръководител на докторанта е доц. д-р Георги Бърдаров.

Рецензията е изготвена и представена на основание на заповедта на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ РД-38-333 от 24.06.2024 г. за определяне на състава на научното жури и насрочване на дата за публична защита и решенията от първото заседание на научното жури, проведено на 03.07.2024 г.

Данни за докторанта и докторантурата.

Ивайло Пламенов Иванов е получил висше образование с образователно-квалификационна степен бакалавър в специалност „География“ в Софийски университет през периода 2009-2013 г. През 2016 г. придобива квалификация магистър в магистърска програма „Регионално развитие и управление“.

Ивайло Иванов е записан в редовна форма на докторантура по професионално направление 4.4. Науки за Земята, докторска програма „Икономическа и социална география“, считано от 01.03.2021 г. Докторантът е отчислен с право на защита със заповед на Ректора на СУ (РД-20-690/ 27.03.2024 г.) след решение на Факултетния съвет на Геолого-географски факултет (протокол № 4 от 19.03.2024 г.) и доклад от Декана на факултета.

Кандидатът е представил необходимата документация, вкл., справка за оригиналност на труда и положително становище от научния ръководител. По процедурата на защитата на дисертационния труд не откривам нарушения.

Данни за дисертационния труд, автореферата и публикациите на докторанта.

Представеният труд „Традициите и социо-културните особености, като фактор за развитието на Северозападния район за планиране“ е в тематична насока, необичайна за регионалните социално-икономически изследвания на България. Това още повече засилва интереса към съдържанието, структурата, изследователските подходи и методи, използвани в работата.

Регионалното развитие на България в обективните условия на задълбочаващи се диспропорции е сложна и актуална изследователска област. Авторът се е обърнал към проблемите на най-изостаналия район на страната и търси възможностите за социално-икономическо съживяване, „скрити“ в културните му особености – етнографски, кулинарни, празнично-обредни и др. Всяка възможност за активизиране на района, вкл. предоставяната от културната му среда, заслужава внимание, на фона на „результатите“ от декларативната, мудна и неефективна държавна регионална политика. Факторите от културно естество са вътрешно присъщи на територията, устойчиви във времето и слабо зависими от действията (или бездействията) на централната власт. Изборът на темата заслужава поощрение, като същевременно поставя изпитания от концептуален и методически характер.

Дисертационният труд има обем 237 стр. Изложението е в увод, четири глави, и заключение. Следват списъци на използваната литература и съкращенията, и указател за таблиците и фигурите (19 фиг. и 4 табл.). Самите раздели и подраздели не са указани със страници, което затруднява ориентацията в текста. Също така небрежно са представени приложенията (135 стр. в отделен файл) без да е изяснено дали са част от дисертацията. Те включват анализ на резултатите от анкети с посетители на традиционни събори, представители на администрацията и на местната общественост, ксерокопия от писмен източник и снимков материал.

В текста се откриват много правописни грешки, като се почне от съдържанието, което подсказва отсъствие на коректорска намеса. Уводът обосновава методологическата конструкция на изследването – обект, предмет, цел на изследването, изследователски задачи, ключови понятия, подходи и методи. Възприета е следната подредба: Първа глава – Теоретико-методологични основи – главно върху същността на социалната и културната география и развитието им в България; Втора глава – Културно-географски особености на Северозападна България – районът през различни исторически периоди, анализ на природната среда, стопанството и демографското развитие, културно-географски и етнографски особености; Трета глава – Културни празници и фестивали в СЗР и тяхното значение за развитието на региона – недостатъци и перспективи – културните празници в Европа, информационна осигуреност на тези от СЗ България, културни празници и фестивали в района с национално и с местно значение; Четвърта глава – Кулинарна

география – дефиниция и място в културната география, кулинарна география на България, кулинарно райониране на СЗ България, кулинарен пътеводител (избрани заведения за хранене в България).

Литературата не е описана стандартно. Списъкът включва 67 заглавия научна литература, справочници и др. Връзката с темата за някои от тях (напр., с номера 29 и 45) изисква пояснение. Посочени са почти сто интернет-източника.

Към озаглавяванията, общата подредба и обхвата на разделите могат да се отправят някои (закъснели) препоръки. Ще ги придружава с критичен анализ на съдържанието. Първата глава изяснява възприетите от дисертанта разбирания за обособено място на културната и на социалната география в социално-икономическата география. Особеното в разработката на теоретичната глава е, че около две трети от обема е литературен обзор. В него е представено накратко съдържанието на четири монографии и няколко статии, които са представлявали най-голям интерес за автора и са послужили за теоретична основа (с. 17).

Прегледът на етапите в историческото развитие, започвайки от предримската епоха, е самоцелен. Разработката не засяга материалните културно-исторически паметници на района. Не е изяснена задоволително историческата връзка с едни или други културни, етнографски или кулинарни особености на Северозапада, а Възраждането въобще не присъства като обособен етап. В голяма степен това важи за т.нар. природо-географски анализ във втора глава (всъщност, най-обща природогеографска характеристика). Опитът културно-географските особености да се представени чрез концепцията за културния ландшафт (II.3.1.), достига само до историческите миграции и етнографския състав. Това е доста стеснено разбиране за същността на културния ландшафт.

Разминаване между заявеното в заглавията и съдържанието проличава и в други части на работата. Не е обосновано мястото на подраздела „Информационна обезпеченост на културните празници и фестивали в СЗР България“. В него се съдържа най-вече информация за анкетната карта за посетителите. Тя има значение за самия изследовател при изясняване на източниците и методиката. Следва преход към няколко (6) избрани за анализ регионални и локални традиционни събора. Не особено сполучливо е и допълнението към заглавието на третата глава: „... недостатъци [?] и перспективи“. По-сериозен недостатък е, че наборът от фестивали, събори и сродните им форми в

изследваната територия не е описан, не е изяснен като хронологичен набор от годишни събития. В тази регионална мрежа се празнува, но също се осъществяват социални срещи, обменя се информация и се търгува. Така е пропусната възможността да се аргументира подбора на фестивалите и класификацията им по значение. Анализирани са данните само за тези обекти, които са набелязани за теренно проучване. В т.нар. лични впечатления на автора за всеки от посетените фестивали присъства много важна информация от непосредственото наблюдение, но тя е преразказана в прекалено свободен стил и с елементарни подробности. Много от заключенията предизвикват недоумение. Напр., на стр. 137, оценявайки посещението си на фестивала на сливата в Троян през есента на 2022 г., дисертантът пише: „Положителните страни са свързани с това, че макар и да не успях да опитам възможно най-много специалитети, то все пак успях да опитам някои от тях!“. Използват се неопределени словосъчетания – „куп други дейности“, „страхотен пример“, „жената ни обясни“, „значително малък брой“, „множество етнографски групи от хора“ и т.н., които не са приложими в научно изследване. При това те присъстват не само в подразделите за лични впечатления.

В последната четвърта глава се поставя въпроса за мястото на кулинарната география в хуманитарната география. Според автора, тя следва да се приеме като част от социално-икономическата (хуманитарната), и в частност културната география (с. 165). С това той допълва вече изложените в първа глава възгледи за мястото и връзките между застъпените в работата научни направления. Положително е, че се отдава дължимото на дигиталните медии за нарастването на интереса към кулинарията по света и у нас. Анализират се факторите и особеностите в развитието на българската национална кухня, ролята на традициите и външните влияния от нови храни и технологии. Дава се оценка на България като кулинарна туристическа дестинация.

Направено е условно (по думите на автора) кулинарно райониране на Северозападния район с описания на типични храни и напитки. Представени са ястия, емблематични за някои етнографски групи или населени места. Главата завършва с кулинарен пътеводител насочващ към ресторанти с автентична българска кухня, само три от които са в района (от 11 представени ?). Вместо да развие по-подробно кулинарната подялба и особено, аргументите за това деление, авторът е допуснал някои наивни и абсурдни твърдения, напр. на стр. 202 при обяснението за кланичната месообработка.

Изразявам съмнение към самооценките в заключението, че дисертационния труд предоставя огромен обем от информация свързана с културните традиции на Северозападна България, и мащабен и детайлен анализ на традициите и социо-културните особености [на района]. Смятам, че за постигането на това е необходимо разширяване на източниците и емпиричните наблюдения, по-задълбочена изследователска работа и научно изложение, подредено по логиката на възприетата методология.

Картосхемите в дисертационния труд са заимствани от най-различни източници и като цяло са с ниско качество. Резултатите от анкетирането и изводите от анализа на отговорите са представени в приложението. Не са изяснени изчерпателно методиката и обхвата на анкетните проучвания.

Авторефератът (в два файла ?) е разгърнат на цели 61 стр. Това е съвсем излишно и само затруднява запознаването с конструкцията и съдържанието на представения труд.

Както беше посочено, в представената редакция на разработката присъстват множество правописни грешки и на места са допуснати отклонения от научния стил на изложение.

По темата на дисертацията Ивайло Иванов е представил три публикации. Една от статиите (съавторска) е публикувана в научен сборник и две са одобрени за включване в предстоящи издания, съотв., в кн. 2 География на Годишник на СУ и списание „Пространство – Общество – Икономика“ за 2024 г.

Научни приноси на дисертационния труд.

В авторската на научните приноси дисертацията е посочил четири теоретични и практико-приложни. Запознавайки се с труда, приемам наличието на научни приноси, но с някои уточнения за извършеното и постигнатото като резултат. Направен е опит културното развитие на района да се проследи през призмата на историческия процес. Представени са факти от демографското, стопанското и урбанистичното развитие на региона, които очертават главните социално-икономическите предпоставки на културното развитие. Авторът свързва културния ландшафт на Северозапада най-вече с особеностите на етнографските групи.

Разработката на въпроси от кулинарната география е с приносно значение за културната география на България. Вниманието към различията в храните, храненето и кулинарните технологии в изследването очертава една перспективна област на социално-

географските и културно-географските изследвания. Извършеното в дисертационния труд има приложна стойност за разработване на маршрути на културния туризъм и за географското образование.

Съществен принос на работата са проучванията на културните празници и фестивалите на Северозапада. Съдържанието на изследването може да послужат като база за разширяване на емпиричните познания за подобни прояви и в други райони на страната. Местните и регионалните празници и събори се разглеждат като сравнително предимство на икономически изоставащия и обезлюдяващ се район. Обосноваването им като модел, допринасящ за развитието, изисква по-задълбочени изследвания на връзките с туризма, инвестициите, транспорта и др.

Въпреки, някои неясноти, теренните наблюдения и анкетите на автора сред организатори и гости осигуряват полезна информация за ефекта и мащаба на съборите и фестивалите. Опитът от теренните социално-географските проучвания има голямо методическо значение за бъдещи подобни изследвания.

Заключение.

Представеният за рецензиране дисертационен труд е оригинално научно изследване. Изказаните, както и спестените забележки не омаловажават положените от докторанта усилия по разработването на новаторска и значима тема. Извършената работа убеждава в полезността на прилагането на културногеографски подход към проблемите на регионалното и местното развитие.

Като отчитам законосъобразността на настоящата процедура, приносите и самостоятелния характер на дисертационното изследване, давам положително заключение за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на Ивайло Пламенов Иванов.

Рецензент:

.....
проф. д-р Румен Янков

21 август 2024 г.